УДК 330.322:332.1:338.24

Кондратенко Наталя Олегівна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Kondratenko Nataliia
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Management and Public Administration
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0003-3305-9570

Величко Володимир Анатолійович
доктор економічних наук, професор, радник питань науки
Наукова установа державного підприємства
«Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації»
Velychko Volodymyr
Doctor of Economics, Professor, Advisor on Science
Scientific Institution of the State Enterprise
"Kharkiv Regional Scientific and Production Center for Standardization, Metrology, and Certification"
ORCID: 0000-0002-0282-368X

Троян Владислава Ігорівна
доктор філософії,
старший викладач кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Troian Vladyslava
PhD, Senior Lecturer of the Department of Management and Public Administration
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0002-2142-2873

В'яткін Роман Сергійович
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Viatkin Roman
PhD in Technical Sciences,
Associate Professor of the Department of Land Administration and Geographic Information Systems
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0001-8807-9988

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10644

СКЛАДОВІ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

COMPONENTS OF THE INNOVATION DEVELOPMENT STRATEGY OF REGIONAL SOCIAL-ECONOMIC SYSTEMS

Анотація. *Вступ. Конкурентоспроможність економіки України та її регіонів визначається інноваційним типом розвитку, рівнем інноваційної активності регіональних суб'єктів господарювання та комерціалізації винаходів, інтелектуальним капіталом тощо. Сьогодні, в умовах кризових явищ та військової агресії рф, в економіці нашої країни на зміну парадигмі економічного росту формується парадигма сталого соціально-економічного розвитку на інноваційній основі. На жаль, за всі роки незалежності України, стратегії інноваційного розвитку регіонів не були реалізовані на практиці, оскільки державна регіональна політика не мала чіткого плану дій та не підтримувалася у повній мірі на загальнодержавному рівні, у зв'язку з чим кожен регіон особисто визначав напрями та засоби виживання в умовах політичних та економічних криз.*

Мета. Метою дослідження є визначення складових стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем на основі узгодження інтересів органів державної влади, представників бізнес-структур та суспільства, які поєднують у собі різні підходи, процеси, технології, ресурси з метою досягнення загальних цілей державної регіональної політики.

Матеріали і методи. Теоретико-методологічною основою статті є сучасні положення теорії управління, стратегічного планування та регіональної економіки. Інформаційною базою дослідження є наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених, що присвячені розвитку теорій стратегічного управління, інноватики, регіонального розвитку та розробки стратегій інноваційного розвитку на рівні країни, регіонів та суб'єктів господарювання.

Результати. У науковій статті визначено складові стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем на основі узгодження інтересів органів державної влади, представників бізнес-структур та суспільства, які поєднують у собі різні підходи, процеси, технології, ресурси з метою досягнення загальних цілей державної регіональної політики. Розглянуто форми прояву економічного й соціального розвитку регіонів. Розглянуто фактори інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем. Відзначено, що реалізація стратегії інноваційного розвитку РСЕС потребує значних інвестицій. Але, на жаль основним джерелом фінансування інноваційних проектів в Україні є власні кошти суб'єктів господарювання. Побудовано структурну модель формування стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем має описувати учасників процесу; документи, які визначають цілі стратегії; процеси, реалізація яких дозволить досягти поставлених цілій. зроблено висновок, що визначення складових формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем потребує усвідомлення про форми прояву економічного й соціального розвитку регіонів, урахування інтересів всіх груп стейкхолдерів. Зроблено висновок, що визначення складових формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем потребує усвідомлення про форми прояву економічного й соціального розвитку регіонів, урахування інтересів всіх груп стейкхолдерів та дотримання пріоритетних напрямів державної регіональної політики.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується провести аналіз методичних підходів до оцінки стратегій інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем та визначення структурно-функціональних складових взаємодії всіх груп стейкхолдерів для побудови економіко-математичної моделі оцінювання рівня впливу інновацій на регіональний розвиток.

Ключові слова: *стратегія, складові, інноваційний розвиток, регіональні соціально-економічні системи, території.*

Summary. *Introduction. The competitiveness of the economy of Ukraine and its regions is determined by the innovative type of development, the level of innovative activity of regional economic entities and the commercialization of inventions, intellectual capital, etc. Today, in the context of crisis phenomena and military aggression from the Russian Federation, a paradigm of sustainable socio-economic development based on innovation is being formed in the economy of our country, replacing the paradigm of economic growth. Unfortunately, throughout all the years of Ukraine's independence, the strategies for innovative development of the regions have not been implemented in practice, as the state regional policy lacked a clear action plan and was not fully supported at the national level, which is why each region personally determined the directions and means of survival in the conditions of political and economic crises.*

Purpose. The aim of the research is to identify the components of the strategy for innovative development of regional socio-economic systems based on the alignment of interests of government bodies, business representatives, and society, which combine various approaches, processes, technologies, and resources to achieve the common goals of state regional policy.

Materials and methods. The theoretical and methodological basis of the article is the modern provisions of management theory, strategic planning, and regional economics. The information base of the research consists of scientific articles by domestic and foreign scholars dedicated to the development of theories of strategic management, innovation, regional development, and the formulation of innovation development strategies at the levels of countries, regions, and economic entities.

Results. The scientific article identifies the components of the strategy for innovative development of regional socio-economic systems based on the alignment of interests of government authorities, business representatives, and society, which combine various approaches, processes, technologies, and resources to achieve the common goals of state regional policy. The forms of manifestation of economic and social development of regions are considered. The factors of innovative development of regional socio-economic systems have been considered. It is noted that the implementation of the innovative development strategy of regional socio-economic systems requires significant investments. However, unfortunately, the main source of funding for innovative projects in Ukraine is the own funds of economic entities. A structural model for the formation of the strategy for innovative development of regional socio-economic systems has been constructed, which should describe the participants in the process; documents that define the goals of the strategy; and processes whose implementation will allow achieving the set goals. It has

been concluded that defining the components of the formation and implementation of the strategy for innovative development of regional socio-economic systems requires an understanding of the forms of manifestation of economic and social development of regions, taking into account the interests of all stakeholder groups. It has been concluded that the identification of the components for the formation and implementation of the strategy for innovative development of regional socio-economic systems requires an understanding of the forms of economic and social development of regions, consideration of the interests of all stakeholder groups, and adherence to the priority directions of state regional policy.

Discussion. In further scientific research, it is proposed to conduct an analysis of methodological approaches to evaluating strategies for the innovative development of regional socio-economic systems and to determine the structural-functional components of the interaction of all stakeholder groups for the construction of an econometric model to assess the level of impact of innovations on regional development.

Key words: *strategy, components, innovative development, regional socio-economic systems, territories.*

Постановка проблеми. Стійке економічне зростання в сучасних умовах нерозривно пов'язане з інноваційною стратегією розвитку економіки. Стратегія інноваційного розвитку регіонів країни, з одного боку, покликана регулювати функціонування інноваційної сфери на регіональному рівні, тобто належить до горизонтальної складової соціально-економічної політики, а з іншого орієнтуватися на загальнодержавні інтереси та враховувати всі макроекономічні елементи, які забезпечують довгостроковий сталий розвиток держави на основі створення наукомістких технологій, товарів (робіт, послуг), випуску наукомісткої і конкурентоспроможної продукції тощо. Тому, в існуючих складних умовах, для України постає необхідність формування стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем (СІР РСЕС) та визначення її складових, які у перспективі можуть стати ключовими напрямами реалізації стратегії на основі поєднання інтересів всіх зацікавлених сторін: влади, бізнесу та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку регіональних систем завжди були у центрі уваги багатьох вчених-економістів. Сучасна економічна наука містить низку альтернативних теорій і моделей розвитку регіонів. Так, Г. Возняк [1] встановлено, що сучасні теорії регіонального розвитку враховують нові види діяльності та визначальні фактори виробництва, а саме інновації, телекомунікації, комп'ютерні мережі, екологічні обмеження, нематеріальні фактори тощо. І. Дегтярьова [2] розглядає соціальний капітал як ключовий фактор розвитку регіонів. М. Макаренко та Є. Гончаров [3], аналізуючи напрями і школи регіонального економічного розвитку, дійшли висновку, що вони створювалися й застосовувалися в окремій країні, виходячи з особливостей її економіки й досягнутого рівня соціально-економічного розвитку. В. Підгірна та П. Анкуца [4] провели класифікацію теорій регіонального розвитку. О. Козирєва [5] дослідила сучасну парадигму нової економічної географії розміщення продуктивних сил.

Питання інноваційного розвитку суб'єктів різних рівнів діяльності, у т.ч. регіонів досліджено в працях багатьох науковців та практиків. Зокрема, Я. Безрукова [6] розглядає інноваційний розвиток як напрям реалізації інноваційної політики. С. Ілляшенко [7] дослідила інноваційний розвиток з точки зору процесного підходу. В. Найдюк [8] розглядає інноваційний розвиток з точки зору сукупності відносин, які виникають в процесі підвищення ефективності діяльності підприємства на основі інновацій. З. Юринець [9] визначає, що інноваційний розвиток є системним процесом структурного вдосконалення національної економіки завдяки практичній реалізації нових знань для збільшення обсягів суспільного виробництва товарів і послуг, поліпшення якості суспільного продукту, підвищення конкурентоспроможності країни, прискорення науково-технічного та соціального прогресу в суспільстві. Л. Федулова [10] розглядає інноваційний розвиток економіки з точки зору відображення зростання показників, що забезпечується за рахунок реалізації інноваційних проектів чи впровадження різноманітних нововведень.

Разом з тим залишаються не вирішеними проблемні питання визначення складових стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем, які базуються на узгодженні інтересів всіх зацікавлених сторін та поєднання різних підходів, процесів, технологій, ресурсів з метою досягнення загальних цілей державної регіональної політики.

Метою статті є визначення складових стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем на основі узгодження інтересів органів державної влади, представників бізнес-структур та суспільства, які поєднують у собі різні підходи, процеси, технології, ресурси з метою досягнення загальних цілей державної регіональної політики.

Матеріали і методи. Для виконання окреслених завдань у статті використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження: логічного та теоретичного узагальнення, морфологічного аналізу для уточнення понятійно-категоріального апарату, аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, дедуктивний метод для конкретизації висновків та надання практичних рекомендацій, табличний метод для наочного представлення матеріалу дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є сучасні положення теорії управління, стратегічного планування

та регіональної економіки. Інформаційною базою дослідження є наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених, що присвячені розвитку теорій стратегічного управління, інноватики, регіонального розвитку та розробки стратегій інноваційного розвитку на рівні країни, регіонів та суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиріччя економічно розвинені країни змінили свою регіональну політику, відмовляючись від старої системи боротьби з міжрегіональними диспропорціями. Однак, регіональна політика, прийнята в Україні, не відповідає стандартам світової практики щодо стимулювання соціально-економічного зростання території, замість цього вона призвела до ще більших диспропорцій територіального розвитку. Наразі існує значна асиметричність території за рівнем соціально-економічного розвитку через неефективність політики управління процесами інноваційного зростання територій та відсутність ефективних інструментів стратегічної співпраці регіонів України.

Оскільки сьогодні екстенсивні напрями розвитку майже вичерпано, соціально-економічний розвиток регіонів значною мірою залежить від їх науково-технічного та інноваційного потенціалу і повноти його використання. Крім того, перспективи розвитку економіки регіонів і міст за інноваційною моделлю значною мірою визначається тим, наскільки добре вони можуть розробляти та використовувати нові технології.

Розглядаючи сутність економічного й соціального розвитку регіональних економічних систем, розглянемо зміст основних форм його прояву (рис. 1).

Соціально-економічне зростання регіонів є головною метою стратегії інноваційного розвитку. Основною ціллю регіонального розвитку є прогресивна зміна кількісних і якісних параметрів функціонування регіону з досягненням бажаного, більш сприятливого стану. Цей стан характеризується оптимальними значеннями цільових показників.

Економічний і соціальний розвиток регіонів являє собою сукупність якісних змін структурних елементів регіональних соціально-економічних систем, які відбуваються під впливом безлічі різноманітних факторів. Він відображає умови формування потенційних можливостей регіону для формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку.

Соціально-економічний розвиток регіонів є критерієм ефективності їх функціонування і важливим джерелом підвищення якості життя населення. Тобто, коли параметри кількісних показників регіонального розвитку перевищують запланований або нормативний рівень показників стану розвитку аналогічних регіональних систем, можна зробити висновок про ефективне їх функціонування [12].

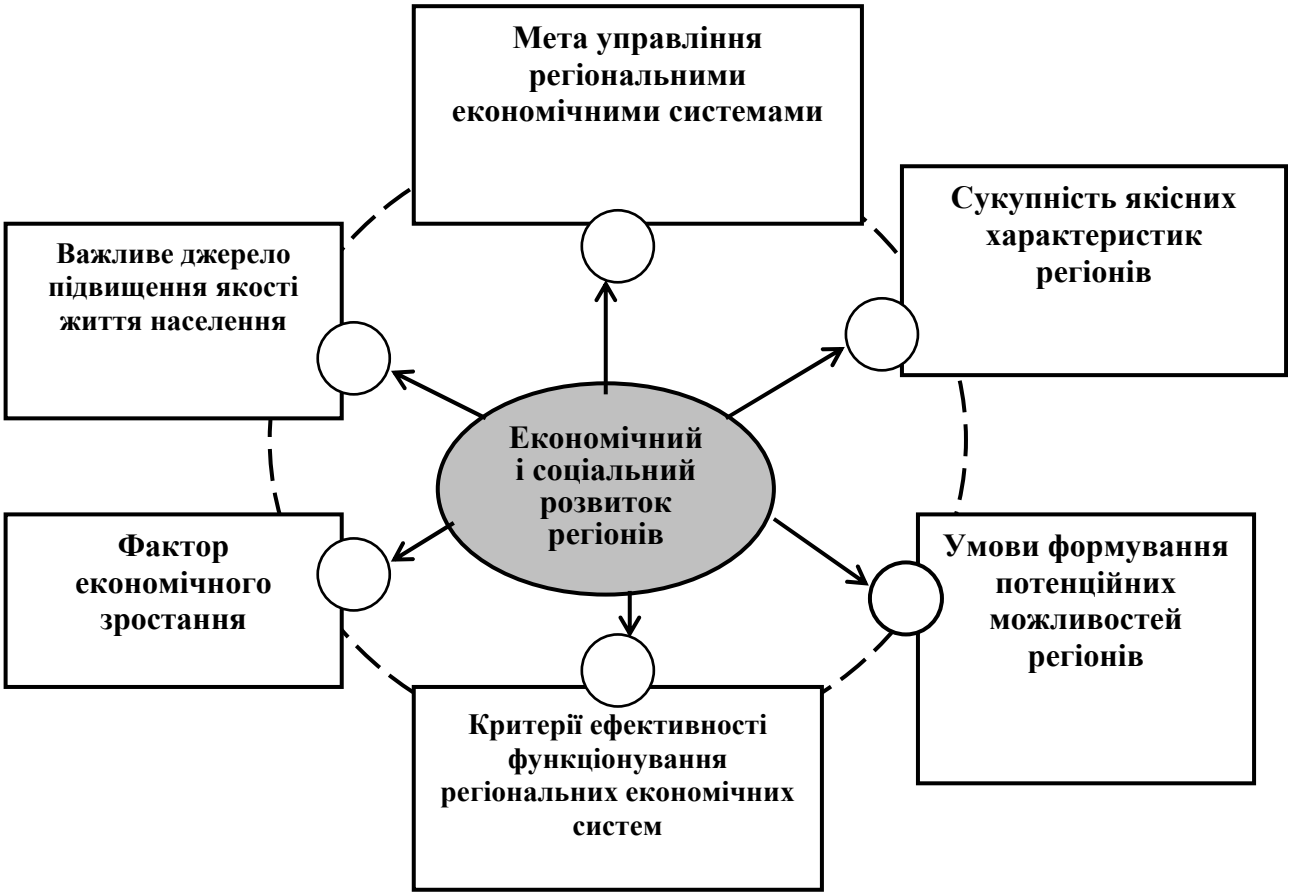

Рис. 1. Форми прояву економічного й соціального розвитку регіонів [11]

Соціально-економічна система регіону складається з двох підсистем: соціальної та економічної, при цьому економічна — є драйвером зростання соціальної підсистеми регіону, оскільки до неї відносяться підприємства, установи і організації, які знаходяться на самофінансуванні і за видами економічної діяльності діляться на промислові (добувні, обробні, виробництво та розподіл електроенергії, газу, води), сільське господарство, мисливство та лісове господарство, рибне господарство, будівництво, оптову і роздрібну торгівлю, послуги з ремонту, готелі та ресторани, транспорт та зв'язок, фінансову діяльність, операції з нерухомістю та інші, основна діяльність яких спрямована на задоволення попиту споживача незалежно від регіону [13].

В аналітичній записці «Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні» колектив авторів детально розглянув проблематику забезпечення сталого зростання територій [14]. Встановлено, що міжрегіональне співробітництво займає важливу роль у впровадження інновацій, які сприяють активізації процесів регіонального розвитку. Використання потенціалу та переваг такої співпраці сприяє розвитку внутрішнього ринку, економічній та соціальній єдності країни. Така співпраця значно підвищує рівень конкурентоспроможності регіонів та сприяє отриманню синергетичного ефекту, пов'язаного із досягненням стабільного збалансованого соціально-економічного розвитку на загальнонаціональному рівні, оскільки реалізація спільних проєктів у різних сферах значно посилює економічну взаємодію проблемних територій з лідируючими регіонами, дозволяє вирівнювати диспропорції регіонального розвитку, створює можливості для формування нових точок зростання.

Світовий досвід інноваційного розвитку дає змогу виокремити декілька моделей забезпечення новими знаннями та вибір відповідної інноваційної стратегії [15]:

1) дифузія інновацій із зовнішніх джерел і їх вдосконалення в умовах певної країни (модель є переважаючою за умови реалізації стратегії «перенесення»);
2) приплив нових знань через міжнародну експансію та взаємодію з транснаціональними структурами, розвиток філій за межами країни, консолідація із закордонним ринком, глобалізація та транснаціоналізація діяльності (модель активно використовується у випадку реалізації стратегії «запозичення»);
3) розвиток інноваційного середовища за рахунок власного економічного потенціалу, інтегрованого з високотехнологічними компаніями, що створює передумови для інтенсифікації загальнонаціонального НТП (модель є переважаючою у разі втілення стратегії «нарощування»).

Основною метою впровадження регіональної науково-технічної та інноваційної політики в Україні є максимальне використання інноваційного потенціалу для досягнення конкурентоспроможності окремих підприємств і господарського комплексу регіону в цілому.

Регіональна стратегія інноваційного розвитку спрямована на прив'язку діяльності підприємств до досягнення цілей регіону, зокрема інноваційних. Залежно від того, що являє собою регіон, які його цілі, визначається тип регіональної стратегії. Ключовим стейкхолдером у цій сфері є держава в особі центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів. Роль держави полягає у визначенні стратегічних пріоритетів та цілей регіональної політики, розробці та реалізації загальнонаціональних програм та проектів регіонального розвитку, координації діяльності інших суб'єктів регіональної політики, а також у фінансовій та організаційній підтримці регіонів [16].

Інноваційний розвиток регіону має дві основні цілі. По-перше, це прискорення модернізації та стійкості технологічної бази виробництва. По-друге, це забезпечення конкурентних переваг для економіки регіону в довгостроковій перспективі за рахунок активного залучення до практики та впровадження на ринок перспективних результатів інноваційної та науково-технічної діяльності.

Основними цілями стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем є:

– забезпечення значного зростання валового регіонального продукту;
– використання потенційних можливостей для зайняття відповідного місця у рейтингу найбільш інвестиційно привабливих регіонів країни;
– розвиток економіки знань, яка наддасть можливість використовувати знання для забезпечення зростання конкурентоспроможності і інвестиційної привабливості регіону.

Стратегія інноваційного розвитку регіональної соціально-економічної системи повинна мати п'ять пріоритетних напрямів:

– стимулювання існуючих підприємств регіону до використання інновацій;
– стимулювання створення малих інноваційних підприємств;
– залучення зовнішніх інвестицій в інноваційну діяльність суб'єктів господарювання регіону;
– створення ефективної інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності;
– підвищення рівня інноваційної культури в регіональних системах.

Формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем ґрунтується на певних принципах, серед яких необхідно відзначити такі:

– принцип стратегічної пріоритетності інноваційного розвитку, відповідно до якого пріоритетність задач визначається вагомістю впливу інноваційного чинника на стабільність та покращення економічної ситуації в регіоні;

– принцип економічного росту і стійкого розвитку регіональної системи, відповідно до якого визначається пріоритет тих сфер, які на даний період часу вважаються найбільш прибутковими, є привабливими для залучення інвестицій, що забезпечує можливість швидкої віддачі;
– відповідність міжнародним стандартам в умовах світовій глобалізації. Внутрішньорегіональна інтеграція має вирішальне значення, оскільки вона значно сприяє європейському зближенню та дозволяє більш повно використовувати позитивні результати міжнародного співробітництва;
– принцип цілісності регіональної стратегії, який полягає у поєднанні національних та регіональних інтересів. Інноваційна стратегія не може бути відокремлена від соціальних та економічних інтересів суспільства та формування ефективної системи управління всіма видами регіональних ресурсів;
– принцип соціальної відповідальності, який є засобом підтримання цілісності суспільства, суспільної злагоди, соціальної справедливості, удосконалення суспільних відносин», тому «міра соціальної відповідальності зростає відповідно до розвитку демократії, культури суспільства та можливості їх самореалізації, активності у вирішенні суспільних проблем» [17].

Розглянемо фактори інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем (рис. 2).

Дослідження кон'юнктури ринку охоплює всі найважливіші аспекти діяльності суб'єктів господарювання регіону для реалізації стратегії інноваційного розвитку, розуміння яких необхідне для усвідомленого прийняття ефективних управлінських рішень. Товарна ринкова кон'юнктура визначає комерційну цінність та конкурентоспроможність продукції, можливість і економічну доцільність купівлі-продажу, вибір потенційних і фактичних постачальників та контрагентів, пошук сприятливого моменту виходу на ринок, форми і методи цього виходу.

Науково-технічний розвиток відіграє важливу роль у діяльності підприємств, оскільки технічний прогрес є ключовим чинником економічного зростання суб'єктів господарювання, він дає змогу задовольняти постійно мінливі потреби ринку та знизити вартість виробничих ресурсів. Науково-технологічні чинники — це чинники, які визначають, чи зможе суб'єкт господарювання підвищити ефективність виробництва за допомогою інновацій та вдосконалення технології виробництва, щоб краще задовольнити потреби споживачів.

Загальноекономічні фактори інноваційного розвитку РСЕС є надзвичайно вагомими як для самих підприємств, так і для економіки регіону в цілому, оскільки вони поєднують у собі загальну економічну ситуацію в країні та впливи державного регулювання на всі рівні системи. Стан інноваційної інфраструктури регіону безпосередньо впливає на формування та реалізацію стратегій розвитку інноваційно активних підприємств, які мають виробляти високо технічну продукцію та конкурувати як на регіональному, так і на національному ринках.

Екологічні фактори інноваційного розвитку РСЕС у першу чергу забезпечують переорієнтацію цільової функції виробництв з максимізації обсягів продукції на забезпечення раціонального використання природних ресурсів та збільшення обсягів виробництва екологічно чистої продукції. Хотілось би зосередитися також на ролі державного регулювання, яке має забезпечувати коригування дії вільного ринку щодо втрат в екологічній сфері з метою формування екологічно безпечної моделі ринкової економіки [18]. При цьому для впровадження та підтримки екологічного регулювання необхідно змінити елементи та переваги державної економічної політики. Ефективна екологізація виробництва спрямована на задоволення потреб споживачів та їх впевненості у відповідності продукції екологічним вимогам.

Політичні фактори є організаційною формою розробки державної інноваційної політики, яка відповідає за різні сфери науково-технічного, інноваційного та економічного напрямів розвитку при активній участі громадських організацій суб'єктів наукової діяльності та споживачів інноваційної продукції. Органи державного управління, суб'єкти інноваційної діяльності та окремі фахівці відповідають за оцінку реального стану інноваційної сфери та цілі інноваційної політики. Все це передбачає суттєві зміни в законодавстві та зовнішній політиці держави.

Соціальні фактори охоплюють як розвиток інноваційного підприємництва в регіоні, так і впровадження інноваційних розробок на рівні організацій та установ щодо спрощення доступу до необхідних послуг для населення. Якщо говорити про розвиток інноваційного підприємництва — то, це й запуск нових підприємств та виробництв, створення нових робочих місць та саморозвиток особистості, що є вагомою складовою якості життя та соціального захисту населення.

Взагалі, основою інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем є їх потенціал за природними, економічними, кліматичними, демографічними умовами, відповідно до яких кожний з них спеціалізується на виробництві певного виду інноваційної продукції, витрати на яку повинні бути нижчі, ніж у середньому в країні. Сьогоднішні складні умови вимагають вдосконалення структури економічного середовища регіональних систем, спрямованого на комплексний їх розвиток, раціональне використання інноваційного потенціалу та ефективну взаємодію в господарському комплексі України. Тому, при формуванні стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем необхідно враховувати, які ключові точки зростання існують у регіоні, і що можуть зробити різні групи інтересів для їх розвитку.

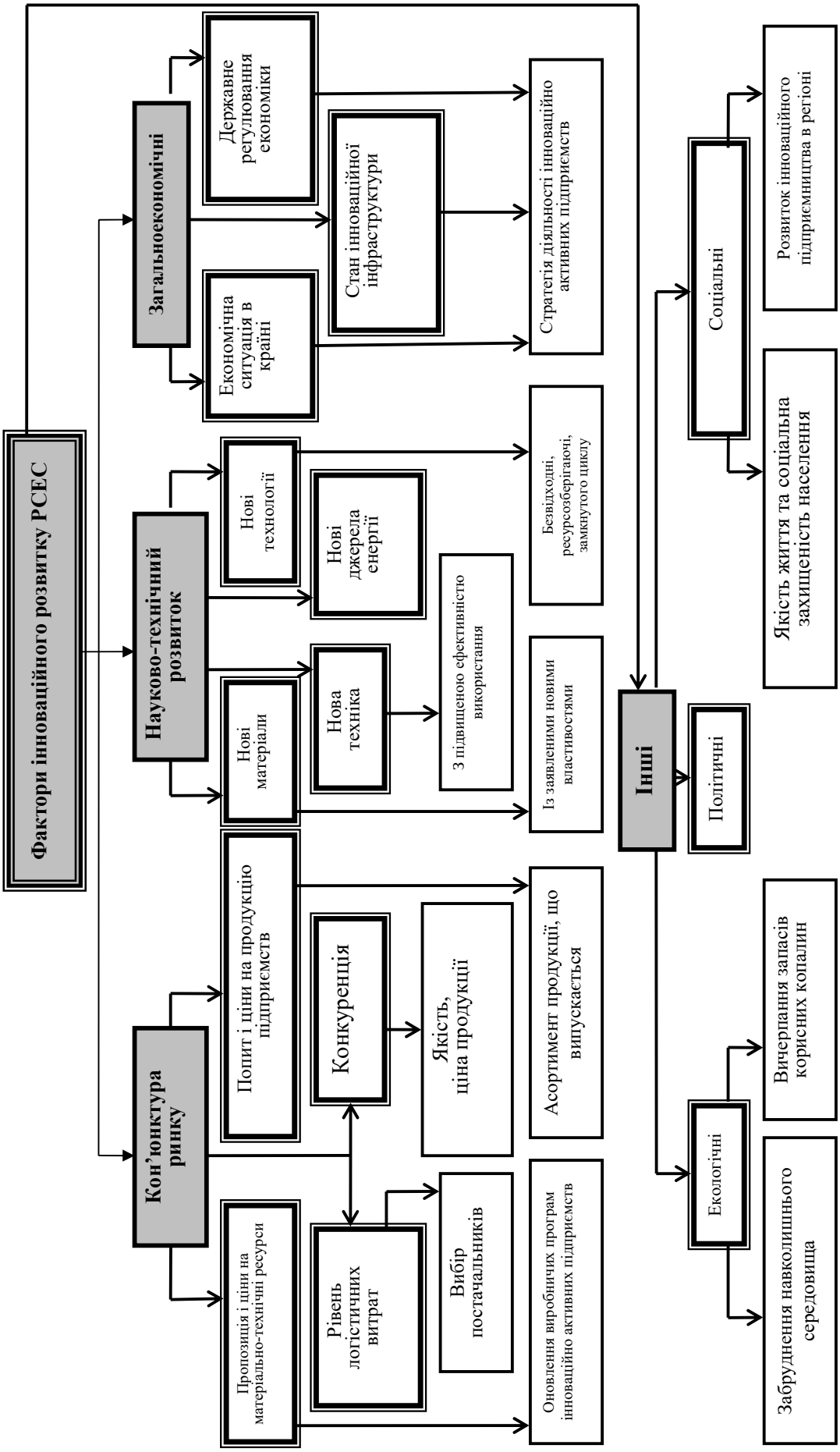

Рис. 2. Фактори інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем
Джерело: побудовано авторами

Сучасна стратегія інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем має певні складові, які визначають рівень використання інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання, підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств та соціальної сфери, покращення якості життя населення (табл. 1).

Створення інфраструктури для інновацій потребує створення та розвитку технологічних парків, інноваційних центрів та бізнес-інкубаторів для підтримки співпраці між регіональними суб'єктами господарювання, науково-дослідними установами та ЗВО, що потребує застосування низки координаційних заходів для забезпечення дієвої співпраці інституцій влади, бізнесу, науково-дослідного та освітнього секторів і суспільства. Наразі залишаються не вирішеними питання щодо нормативно-правового забезпечення їх співпраці та кооперації на міжрегіональному рівні, а також належного навчання учасників проєктних груп щодо їх створення та розвитку. Потребують також належної уваги вирішення питань щодо розробки теоретико-методичних засад організації дієвої співпраці представників різних країн світу в процесі створення та розвитку індустріальних парків, формування механізмів їх розбудови і підтримки стабільного зростання, розробки інструментів реалізації проєктів у сфері управління інноваційним розвитком регіональних соціально-економічних систем.

Розвиток інноваційних галузей. Одним з найважливіших показників, що характеризують інноваційний розвиток регіонів країни, є частка інноваційно активних підприємств, тобто питома вага підприємств, що активно проводять інноваційну діяльність, до загального числа підприємств. Урядом України окреслено ключові сегменти, що мають найбільші перспективи для розвитку, та високий рівень інвестиційної привабливості: оборонна промисловість, енергетичний сектор; аграрний та продовольчий сектори; транспорт та логістика; сфера критичних матеріалів; інформаційні технології; машинобудування. Саме ці сегменти вже зараз забезпечують розвиток економіки держави, та мають значний потенціал до зростання. Відповідні товари та послуги також затребувані, як всередині держави, так і на зовнішніх ринках. Саме в цих галузях необхідно впроваджувати інноваційні технології, враховуючи особливості розташування підприємств за регіонами України та створювати альтернативи для експорту.

Розвиток людського капіталу. Інноваційна економіка потребує творчих працівників, які можуть створювати нові ідеї та втілювати їх у життя. Завданням інноваційної регіональної політики є створення привабливих умов для роботи талановитих працівників, зокрема через розвиток креативної індустрії, культурної інфраструктури та якості робочих місць. Важливо здійснювати пошук і знаходити рішення, які спрямовані на підвищення якості людського ка-

Таблиця 1

Складові стратегій інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем

Складова СІР РСЕС	Характеристика
Створення інфраструктури для інновацій	Створення та розвиток технологічних парків, інноваційних центрів та бізнес-інкубаторів для підтримки співпраці між регіональними суб'єктами господарювання, науково-дослідними установами та закладами вищої освіти (ЗВО).
	Забезпечення доступу до бази даних, сучасних технологій та інфраструктури для суб'єктів малого та середнього бізнесу.
Розвиток інноваційних галузей	Визначення пріоритетних напрямків для розвитку інновацій та створення регіональних кластерних утворень для залучення нових інвестицій та технологій
Розвиток людського капіталу	Підтримка програм навчання та освіти, спрямованих на формування компетенцій та навичок для інноваційного середовища
	Залучення та утримання висококваліфікованих фахівців на підприємствах регіону
Створення сприятливого бізнес-середовища	Зниження бюрократичних бар'єрів та спрощення процедур для представників малого та середнього бізнесу
	Розробка податкових стимулів та інших інструментів для підтримки інноваційно активних суб'єктів господарювання
Фінансова підтримка інновацій	Створення регіональних фондів для підтримки інновацій та ризикового капіталу
	Інвестування шляхом співпраці з приватним сектором та міжнародними фінансовими інституціями
Стимулювання інновацій у сфері публічних послуг	Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості та ефективності публічних послуг
	Залучення громадян до інноваційних процесів управління розвитком регіону
Створення та розвиток партнерства	Розвиток партнерських стосунків з бізнесом, органами регіональної влади, науковими установами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами для спільного вирішення проблем інноваційного розвитку

Джерело: узагальнено авторами

піталу, зміцнення соціальної згуртованості та максимізацію стратегічного потенціалу регіональних соціально-економічних систем.

Створення сприятливого бізнес-середовища. Конкурентоспроможна економіка регіону та держави загалом, яка є основою успішного суспільства залежить від стабільного розвитку підприємництва, що у свою чергу вимагає сприятливого бізнес-клімату. Фінансові та кредитні установи, такі як банки, біржі, інвестиційні фонди, кредитні організації та спілки, відіграють важливу роль в інфраструктурі бізнес-середовища. Розгляд фінансових інструментів, які застосовуються для державної підтримки інноваційного розвитку в Україні та регіонах, показав, що вони працюють неефективно, що їх не вистачає, і що державні програми підтримки не мають достатнього фінансування. Отже, необхідно внести зміни до законодавчої бази. Це включає усунення адміністративних бар'єрів, зниження регуляторного тиску на бізнес, покращення інфраструктури бізнес-середовища, покращення фінансової підтримки інноваційного розвитку соціально-економічних систем у регіонах та встановлення більш тісної співпраці з органами публічного управління. У процесі реалізації стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем, вагомою є роль та відповідальність місцевих органів самоврядування у напрямі створення сприятливого бізнес-середовища в регіонах.

Фінансова підтримка інновацій. Дослідження існуючого рівня фінансової підтримки інновацій свідчить про її недостатність з боку держави та вказують на негативну тенденцію гальмування інноваційних процесів в Україні, що, у свою чергу, зменшує її економічний потенціал та конкурентні переваги. Безпосередня фінансова підтримка інноваційного розвитку в регіонах має відбуватися через: цільові державні субвенції та співфінансування проєктів, спрямованих на створення основних інфраструктурних об'єктів на національному та міжрегіональному рівнях; надання з боку обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування приміщень для розміщення інноваційних центрів та бізнес-інкубаторів на пільгових умовах; включення в список пріоритетів фінансування з Державного фонду регіонального розвитку проєктів підтримки інновацій, особливо для потреб ЗСУ; оголошення конкурсів співфінансування для створення об'єктів інфраструктури, для розумних регіональних спеціалізацій; залучення інвестицій від міжнародних фінансових організацій, гранти з країн ЄС та інвестиції в інфраструктуру для реалізації інновацій.

Стимулювання інновацій у сфері публічних послуг. Процес створення інноваційної компоненти в системі публічного управління є достатньо складним, оскільки він передбачає впровадження нових методів, інструментів і технологій, а також взаємозв'язки різних рівнів управління як між собою, так і з суспільством яке є кінцевим споживачем публічних послуг. Використання того чи іншого інструменту на практиці повинне базуватися на світовому досвіді та наявних фінансових ресурсах, що забезпечить ефективність та результативність надання публічних послуг. Підвищення ефективності і результативності надання публічних послуг, посилення відповідальності органів публічної влади за надання якісних послуг населенню стає все більш взаємопов'язаним із розвитком інноваційної компоненти, що зумовлює використання широкого спектру інноваційних методів, технологій та інструментів публічного управління та все більшого залучення громадян до інноваційних процесів управління розвитком територій.

Створення та розвиток партнерства. Інноваційний підхід також вимагає значних компетенцій та спроможності від регіональних стейкхолдерів. Розвиток інноваційної регіональної соціально-економічної системи вимагає ефективної співпраці між бізнесом, наукою, освітою, владою та суспільством, наявності відповідної інфраструктури підтримки інновацій та створення системи публічно-приватного партнерства (ППП) в регіоні. Системні інструменти інноваційної політики повинні виконувати певні функції, наприклад: розбудова та організація інноваційних систем і управління взаємодією. ППП у даному випадку розглядається як відповідний механізм формування таких інструментів. Така співпраця може вирішувати, зокрема, питання започаткування та посилення відносин «наука-виробництво», особливо, якщо зв'язки між науковою сферою та компаніями, орієнтованими на дослідження та розробки є слабкими, то ППП може бути інструментом її встановлення, або посилення такої взаємодії.

В останні роки як у бізнес-середовищі, так і в академічних колах велика увага приділяється створенню інноваційних кластерів. Такий науковий і практичний інтерес випливає з позитивного світового досвіду створення таких інноваційних систем, які мають значний вплив на розвиток території і створюють сприятливі умови для кластеризації регіонів України [18]. Сьогодні вкрай необхідним є, щоб у рамках концепції регіональної кластерної політики закріпити позиції, які мають вирішальне значення для майбутнього країни, а також для прогресивного розвитку регіональних соціально-економічних систем у відповідності з суспільним прогресом, а також залучення наявного економічного, соціокультурного, ресурсного та інтелектуального потенціалу. Але, на жаль, військова агресія РФ внесла певні корективи у формуванні кластерної моделі економіки України, що пов'язано із релокацією бізнесу та наукових центів, які були змушені переїхати в інші регіони країни, а іноді і за кордон.

У загальному вигляді структурна модель формування стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем має описувати

учасників процесу; документи, які визначають цілі стратегії; процеси, реалізація яких дозволить досягти поставлених цілій (рис. 3).

Реалізація стратегії інноваційного розвитку РСЕС потребує значних інвестицій. Але, на жаль основним джерелом фінансування інноваційних проектів в Україні є власні кошти суб'єктів господарювання. У такій ситуації органи місцевого самоврядування не можуть впроваджувати ефективну інноваційну політику в регіоні. Тому, сьогодні важливим завданням є пошук нових форм залучення інвестицій в інноваційний сектор регіонів України.

Сьогодні значно підвищується роль держави у формуванні та реалізації стратегій регіонального розвитку. Інноваційний розвиток регіональних соціально-економічних систем має широке коло стейкхолдерів — державних та недержавних суб'єктів, які мають різний правовий статус, різні повноваження та ресурси, але всі вони зацікавлені у технологічному прориві вітчизняних суб'єктів господарювання незалежно від виду економічної діяльності. Це є особливо актуальним під час військової агресії РФ.

Представники бізнес-структур є тією групою стейхолдерів, які у першу чергу зацікавлені у розвитку інноваційних технологій. Бізнес-структури регіонів України мають сьогодні потужний вплив на всі процеси, які відбуваються в різних галузях національного господарства. Створюються бізнес-асоціації, які відіграють важливу роль у донесенні позицій ділової спільноти до органів влади у питаннях формування сприятливого бізнес-середовища в регіонах. Їх представники залучаються до розробки та реалізації програм підтримки малого та середнього підприємництва, стартапів та інновацій, залучення інвестицій, у тому числі іноземних. Профспілки беруть участь у соціальному діалозі щодо перспектив регіонального розвитку, представляючи та захищаючи трудові та соціально-економічні права та інтереси працівників підприємств регіону.

Чимало громадських організацій, як представники суспільства, самостійно або у партнерстві з бізнесом та міжнародними фондами реалізують регіональні проєкти, спрямовані на вирішення актуальних проблем інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних: покращення інфраструктури територіальних громад; надання якісних соціальних послуг; розвиток інноваційно активних підприємств регіону; розвиток креативних індустрій та зеленого туризму; підтримку інноваційного підприємництва; підтримка соціального підприємництва; впровадження ресурсозберігаючих та екологічних технологій; запровадження інноваційних освітніх програм тощо.

Серед напрямів підтримки інноваційної діяльності на рівні регіонів України можна виділити наступні: впровадження цільових регіональних програм, спрямованих на підтримку інноваційної діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу; здійснення цільових асигнувань регіональними органами влади в розвиток інноваційно активних суб'єктів господарювання; надання податкових пільг, спрямовані на стимулювання регіонального інноваційного розвитку; сприяння розвитку ділового партнерства та підтримки поєднання інтересів між представниками науки, освіти і бізнес-структур на регіональному рівні; створення спеціальних платформ для обміну досвідом та передачі інноваційних технологій малому та середньому бізнесу; розширення регіональної інноваційної інфраструктури; організація та підтримка управлінського консультування представників інноваційно активних підприємств; забезпечення інформаційного та консалтингового супроводження інноваційних проектів у рамках регіональних програм розвитку; сприяння залученню малого бізнесу до участі в інноваційних проєктах підприємств-лідерів у виробництві високотехнологічної продукції.

Отже, формування та реалізація стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем представляє собою складну та багаторівневу мережу різних груп стейкхолдерів, кожен з яких має своє значення та роль, рівень компетенцій і ресурси. Центральні органи виконавчої влади на чолі з Урядом визначають державну регіональну політику та забезпечують загальну нормативну й ресурсну підтримку інноваційного розвитку регіонів України. Місцеві органи виконавчої влади відповідають за реалізацію державних і регіональних програм та проєктів інноваційного розвитку на територіях. Органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за реалізацію планів інноваційного розвитку громад, надають якісні публічні послуги населенню та всебічно стимулюють інноваційне підприємництво та його інвестиційне забезпечення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, за результатами дослідження, зроблено висновок, що визначення складових формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем потребує усвідомлення про форми прояву економічного й соціального розвитку регіонів, урахування інтересів всіх груп стейкхолдерів, які мають на меті: ефективно використовувати економічні ресурси, що є запорукою прогресивного розвитку виробничих систем; зменшувати екодеструктивний вплив; знижувати витрати виробництва; удосконалювати систему управління. З боку державної влади необхідним є постійна взаємодія із представниками науки, освіти та бізнесу для удосконалення існуючих стратегій регіонального розвитку України; спрямовання зусиль на розв'язання проблем регіонального розвитку; формування та реалізація ефективних рішень щодо утворення спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку; справедливого

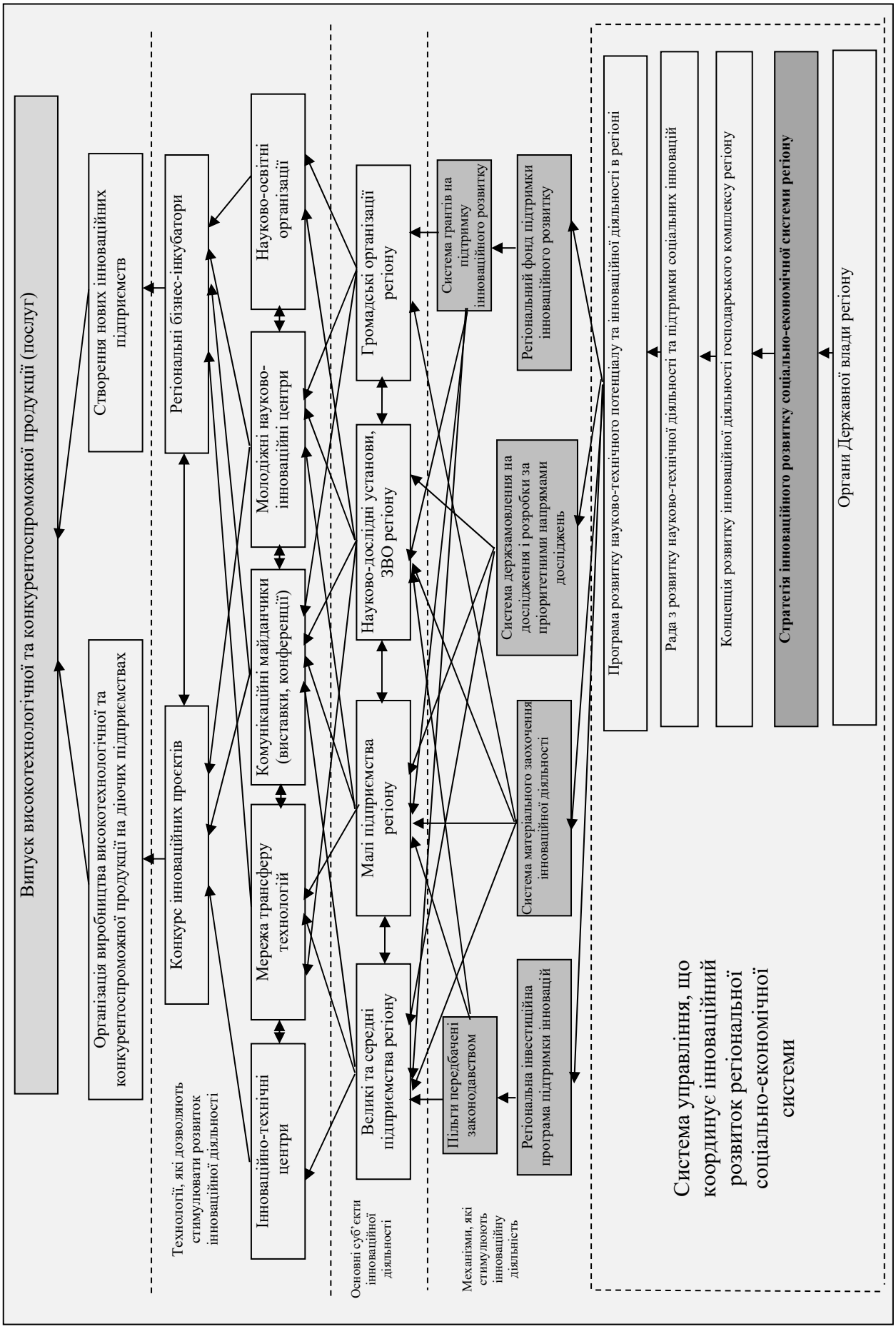

Рис. 3. Структурна модель формування стратегії інноваційного розвитку РСЕС
Джерело: побудовано авторами

розподілу субвенцій та інших міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам для розвитку прогресивних регіональних соціально-економічних систем.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на аналізі методичних підходів до оцінки стратегій інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем та визначення структурно-функціональних складових взаємодії всіх груп стейкхолдерів для побудови економіко-математичної моделі оцінювання рівня впливу інновацій на регіональний розвиток.

Література

1. Возняк Г.В. Сучасні теорії та парадигми регіонального розвитку: практичний вимір для України. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. Вип. 5. URL: http://global-national.in.ua/archive/5-2015/138.pdf (дата звернення: 15.01.2025).

2. Дегтярьова І.Я. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2010. № 4. С. 141–148.

3. Макаренко М.В., Гончаров Є.В. Економічна природа регіонального розвитку та його значення в сучасній економіці. *Інвестиції: практика та досвід.* 2011. № 20. С. 122–128.

4. Підгірна В., Анкуца П. Еволюція теоретичних концепцій економічної регіоналістики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Географія.* 2017. Вип. 793. С. 26–32.

5. Козирєва О.В. Аналіз закордонних теорій просторового розвитку регіонів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2017. Вип. 2 (07). С. 184–192.

6. Erfan V.Y., Gazuda S.M., Voloshchuk N.Y. Natural resources potential for regional spatial economic system development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2018. 1(24). P. 434–442.

7. Ілляшенко С.М. Інновації і маркетинг — рушійні сили економічного розвитку : монографія. Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2012. 536 с.

8. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 3. С. 251–263.

9. Юринець З.В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України: дис. … д-ра екон. наук: 08.00.04. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 519 с.

10. Федулова Л.І. Інститути інноваційного розвитку регіонів. *Економічні інновації*. 2011. Вип. 43. С. 334–342.

11. Полонська Н.О. Забезпечення соціально-економічного розвитку регіону на основі програмно-цільового методу (на прикладі АР Крим): дис… канд. екон. наук: 08.00.05. К., 2008. 268 с.

12. Кондратенко Н.О. Теоретико-методологічні засади стратегії ресурсозбереження у регіональних економічних системах: дис… д-ра екон. наук. К., 2011. 469 с.

13. Щепак В.В. Складові регіональної соціально-економічної системи. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2010. Т. 1, № 2. С. 144–148.

14. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук [та ін.]; за ред. С.О. Білої. К.: НІСД, 2011. 80 с.

15. Шкурупій О.В. Можливості прогресивної динаміки розвитку України на основі структурних змін національної економіки. *Проблеми економіки.* № 3. 2014. С. 177–181.

16. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль). Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.

17. Кузьмін О.Є., Станасюк Н.С., Уголькова О.З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку.* 2021. № 2 (6). С. 56–64.

18. Ashford N.A. and Hall R.P. The Importance of Regulation-Induced Innovation for Sustainable Development. *Sustainability*. 2011. Vol. 3. P. 270–292.

19. Зінченко О.А. Напрями стимулювання інноваційної активності підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 4 (21). С. 202–206.

References

1. Vozniak H.V. Suchasni teorii ta paradyhmy rehionalnoho rozvytku: praktychnyi vymir dlia Ukrainy [Modern theories and paradigms of regional development: practical dimension for Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2015. Vyp. 5. URL: http://global-national.in.ua/archive/5–2015/138.pdf [in Ukrainian].

2. Dehtiarova I.Ya. Teorii rehionalnoho rozvytku ta yikh evoliutsiia yak osnova suchasnoho rehionalnoho upravlinnia [Theories of regional development and their evolution as the basis of modern regional management]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. 2010. № 4. pp. 141–148 [in Ukrainian].

3. Makarenko M.V., Honcharov Ye.V. Ekonomichna pryroda rehionalnoho rozvytku ta yoho znachennia v suchasnii ekonomitsi [The economic nature of regional development and its importance in the modern economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2011. № 20. pp. 122–128 [in Ukrainian].

4. Pidhirna V., Ankutsa P. Evoliutsiia teoretychnykh kontseptsii ekonomichnoi rehionalistyky [Evolution of theoretical concepts of economic regionalism]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriia: Heohrafiia*. 2017. Vyp. 793. pp. 26–32 [in Ukrainian].

5. Kozyryeva O.V. Analiz zakordonnykh teoriy prostorovoho rozvytku rehioniv [Analysis of foreign theories of spatial development of regions. Eastern Europe: Economy, Business and Management]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*. 2017. Vyp. 2 (07). pp. 184–192 [in Ukrainian].

6. Erfan, V.Y., Gazuda, S.M., & Voloshchuk, N.Y. (2018). Natural resources potential for regional spatial economic system development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(24), pp. 434–442.

7. Illyashenko S.M. Innovatsiyi i marketynh — rushiyni syly ekonomichnoho rozvytku: monohrafiya [Innovations and marketing are driving forces of economic development: monograph]. Sumy: *TOV "Drukars'kyy dim "Papirus"*, 2012. P. 536. [in Ukrainian].

8. Naydyuk V.S. Sutnist′ ta peredumovy innovatsiynoho rozvytku pidpryyemstv [The essence and prerequisites of innovative development of enterprises]. *Marketynh i menedzhment innovatsiy*. 2013. № 3. pp. 251–263 [in Ukrainian].

9. Yurynets Z.V. Innovatsiyni stratehiyi v systemi pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrayiny [Innovative strategies in the system of increasing the competitiveness of the economy of Ukraine]: dys. … d-ra ekon. nauk: 08.00.04. L′vivs′kyy natsional′nyy universytet imeni Ivana Franka. L′viv, 2016. P. 519. [in Ukrainian].

10 Fedulova L.I. Instytuty innovatsiynoho rozvytku rehioniv [Institutes of innovative development of regions]. *Ekonomichni innovatsiyi*. 2011. Vyp. 43. pp. 334–342. [in Ukrainian].

11. Polons′ka N.O. Zabezpechennya sotsial′no-ekonomichnoho rozvytku rehionu na osnovi prohramno-tsil′ovoho metodu (na prykladi AR Krym) [Ensuring the socio-economic development of the region on the basis of the program-target method (on the example of the Republic of Crimea)]: dys… kand. ekon. nauk: 08.00.05. K., 2008. pp. 268 [in Ukrainian].

12. Kondratenko N.O. Teoretyko-metodolohichni zasady stratehiyi resursozberezhennya u rehional′nykh ekonomichnykh systemakh [Theoretical and methodological foundations of the strategy of resource conservation in regional economic systems]: Dys… d-ra ekon. nauk: 08.00.05. K., 2011. pp. 469. [in Ukrainian].

13. Shchepak V.V. Skladovi rehional′noyi sotsial′no-ekonomichnoyi systemy [Components of the regional socio-economic system]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. 2010. № 2, T. 1. pp. 144–148 [in Ukrainian].

14. Innovatsiyni pidkhody do rehional′noho rozvytku v Ukrayini [Innovative approaches to regional development in Ukraine]: analit. dop. / S.O. Bila, YA. A.Zhalilo, O.V. Shevchenko, V.I. Zhuk [ta in.]; za red. S.O. Biloyi. K.: NISD, 2011. 80 p. [in Ukrainian].

15. Shkurupiy O.V. Mozhlyvosti prohresyvnoyi dynamiky rozvytku Ukrayiny na osnovi strukturnykh zmin natsional′noyi ekonomiky [Possibilities of progressive dynamics of development of Ukraine based on structural changes of the national economy]. *Problemy ekonomiky*. 2014.№ 3. pp. 177–181. [in Ukrainian].

16. Tkachuk A.Mistseve samovryaduvannya ta detsentralizatsiya. Zakonodavstvo (navchal′nyy modul′). Kyyiv: IKTS "Lehal′nyy status", 2016. 80 p. [in Ukrainian].

17. Kuz′min O.YE., Stanasyuk N.S., Uhol′kova O.Z. Sotsial′na vidpovidal′nist′ biznesu: ponyattya, typolohiya ta chynnyky formuvannya [Social responsibility of business: concept, typology and factors of formation]. *Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukrayini: etapy stanovlennya ta problemy rozvytku*. 2021. № 2 (6). pp. 56–64 [in Ukrainian].

18. Ashford N.A. and Hall R.P. The Importance of Regulation-Induced Innovation for Sustainable Development. *Sustainability.* 2011. Vol. 3. pp. 270–292.

19. Zinchenko O.A. Napryamy stymulyuvannya innovatsiynoyi aktyvnosti pidpryyemstv [Areas of stimulation of innovative activity of enterprises]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*. 2019. Vyp. 4 (21). pp. 202–206.